

PELOMJE

Serbski casopis za žiži

lětnik
2023

7/8

Přesegajuce wugbaša pši Serbskej olympiaže

Wót 29. do 31. měrca jo se wobžěliło skóro 100 wuknikow a wuknicow z Górneje a Dolnjeje Łužyce na Serbskej olympiaže Serbskego šulskego towaristwa. Jadnučke dolnoserbske wobžělnice na olympiaže we Wodowych Hendrichcach (Seifhennersdorf) su pšišli ze šestego lětnika našogo Dolnoserbskego gymnaziuma.

Nejlěpše wuknice w pisnych pšespytowanjach su byli: 1. Layla Rolke, 2. Finja Broddak, 3. Jasmin Mandel.

We wustnych pšespytowanjach (kupkowe wuběžowanje) su slědujuce wuknice dobyli:

Finja Broddak, Luisa Filenberg, Bernadette Filter, Kim Hanschkatz, Annelie Raddatz a Layla Rolke.

Wuběžowanje a ramikowy program stej našym wuknicam wjelke wjasela napóratej. Žowća su gronili: „*To jo była napinajuca, ale weto wjelgin wjasoła olympiada. Nadawki su wjelgin kreatiwnje byli. Jo byto wupominanje a wjasele na nich žětaš. A nic naslědku: Górnoserby a Górnoserbowki ga mógu teke wjelicnje rušowaš.*“

Gratulěrujemy wutšobnje wšyknym wuběžowarčkam. Wóni su wutrajnje, zaměrnje a spuščobnje žětali. Wjaselim se, až na našom gymnaziumje take pilne wuknice wuknu. Dalej tak!

ceptařka Anke Hille-Sickertowa

Lube wuknice a wukniki,

lěšojske prozniny stoje pśed źurjami a ja Wam žycym: rědny cas z familiju a pśijašelami, wjasele pśi drogowanjach, wutrajnosť pśi kólasowanju na dlejšych cerach, rozluštowanje na grajkanišćach w parkach a hynźi, spódobne dny pśi mórju, jazorje abo w górach, pšawy wótpócynk doma a w zagrože a ... zajmny cas z Wašym serbskim casopisom! Płomje wopšimjejo zasej wjelerake temy! Sćo južo wěželi, až dajo měštno, žož luže w zemi warje? Wó tom cytašo na bokoma 24–25. Sćo wopytali južo raz kokulkowaš? Zakłady kokulkowanja dostanjošo na bokoma 26–27. To a wjele wěcej wěženja gódnego caka na Was w lěšojskem wudašu Płomjenja!

Waša redaktorka

Katarzyna Fidekowa

Z wopšimješa:

Za přědny lětnik

- 4 Witaj, přědny lětnik!
- 5 Wumólujomy sami

Nadawki / zwucowanja

- 6 Rěčne zwucowanja
- 14 Pismik „o“
- 15 Memory
- 17 Słowa a sady
- 20 Fotowy kwis
- 28 Lěšojska kšicawka

Wšake

- 2 Pšesegajuce wugbaša pśi Serbskej olympiaže
- 8 Ze žywjenja Eriki Janoweje
- 9 Naše grajki
- 10 Žycenje małeje pšezpołdnice (2. žěl)
- 12 Comic „Zagronitosć abo wjasele“

- 19 Styńca
- 22 Lutherowe město – Wittenberg
- 24 Acory
- 26 Kokulkowanje
- 29 Prozniny na pšibrjogu
- 30 Cytarje pišu
- 31 Žorty
- 32 Z luštom a lubošću za to serbske

■ Cytajšo!

Hura, skóro su prozniny.
To bužo tšašnje ředny cas a wjele dožywjenjow.

■ Pišćo!

prozniny

kupaš

stýńco

grajkaš

dowol

drogowaš

■ Licćo!

___ 8 ___ 10 ___ ___ 13 ___ ___ 17 ___ ___ 20

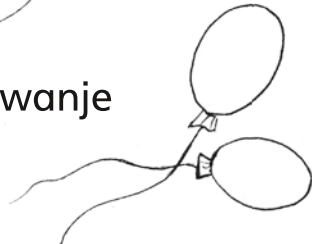
10 ___ 30 ___ 50 ___ 70 ___ 90 ___

___ 20 ___ 29 ___ 31 ___ 40 ___

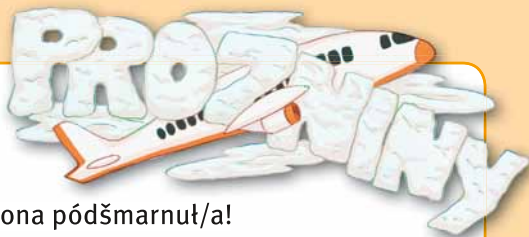

■ Něnto jo cas za:

kupanje, drogowanje, wódychanje, kólasowanje
a grajkanje/graše.

1. Cytaj tekst!

- Pótom pšikšyj tekst a pódšmarni pšawe wótegrono!
- Pšironuj z tekstom, lěc sy pšawe wótegrona pódšmarnu/a!

Lies den Text!

- **Decke danach den Text ab und unterstreiche die richtigen Antworten!**
- **Vergleiche mit dem Text, ob du die richtigen Antworten unterstrichen hast!**

Prozniny pši brjogu

Liza ma prozniny. Wóna jo źewješ lět stara a jězdźi kužde lěto ze swójima starjejšyima Moniku a Jörgom do lěšojskego dowola. Liza lubujo pši brjogu lažas a słyńco póžywaš. Togodla wjaseli se kužde lěto na drogowanje z mamu a nanom. Tenraz leši familija do Špańskeje do jadnogo rědnego hotela. W tom dajo wjele zaběrow za młodše a starše žiši. Liza lubujo z drugimi žišimi grajkaš a rada teke plěwa a se pódnurja. Na jadnu wěc njesmějo Liza pši pakowanju kofera zabyš: słyńcnu kremu zapakowaš. Wóna njoco se daš wót słyńca wopališ. Hyšći pór dnjow a pón jo tak daloko: lětosne lěšojske drogowanje smějo zachopiš!

1. **Kak stara jo Liza?**
 - a) źewješ
 - b) wósym
 - c) źaseš
2. **Kak gronje starjejšyima Lize?**
 - a) Monika und Andreas
 - b) Monika a Jörg
 - c) Anna und Jörg
3. **Žo leši Liza w prozninach?**
 - a) do Portugalskeje
 - b) do Špańskeje
 - c) do Turkojskeje
4. **Co Liza lubujo?**
 - a) ze zwěrjetami grajkaš
 - b) ze žišimi grajkaš
 - c) balo kopaš
5. **Co Liza rada gótujo?**
 - a) wóna kórtujo a wót-pócywa
 - b) wóna pijo limonadu a jě lod
 - c) wóna plěwa a se pódnurja
6. **Na kótaru wěc njesmjejo Liza pši pakowanju kofera zabyš?**
 - a) na słyńcnu kremu
 - b) na kapsne pjenjeze
 - c) na šampun

2. Kótare wěcy pasuju do lěšojnskego dowola? Wumóluj je a zapakuj je do kofera!
Welche Gegenstände passen zum Sommerurlaub? Male sie aus und packe sie in den Koffer ein!

3. Zapiš k lěšojnskeju dowolju pasujuće wokable z nadawka 2 w serbskej rěcy do lisćiny dołojće! Njeznate słowa pytaj w słowniku! Napiš wokable w akuzatiwje!

Schreibe die Vokabeln aus der Aufgabe 2, die zum Thema Sommerurlaub passen, in sorbischer Sprache in die Liste ein! Suche nach unbekanntem Wörtern im Wörterbuch! Schreibe die Vokabeln im Akkusativ!

To trjebam za dowol:

Ze žywjenja Eriki Janoweje

Erika Janowa:

serbska ceptařka, basnikařka
a pšestajařka 1932–2022

Wěženja gódne:

- Erika Janowa jo se wudała ned pó wójnje gromaže z dalšnymi serbskimi młodostnymi do Českeje, aby dalej wuknuła na šulach we Varnsdorfje a Českej Lipje*.
- Krotki cas jo wucyła wóna w slěpjańskej šuli, pótom jo se wudała do Dolnjeje Łužyce a jo ceptariła mjazy drugim w Dešnje a Brjazynje. Žiśam jo pórědnjala serbsku a rusosku rěc*.
- E. Janowa jo nažěłała a pšestajila wucbnice za serbšćinu.
- Wóna jo napisała wjele basnjow a graša za žiši (jadnu baseń wót njeje ze zběrki „Šwice ptaški – šwicym ja“ cytašo na boce 9).
- Ceptařka jo ze žiśimi teke serbske žiwadło grała.

*žrědło: Nowy Casnik, c. 34/25.08.2022

Žywjenske stacije:

03. 07. 1932
narodzižo se
w Rownem

1949–50 studěrujo
na Serbskem ceptařskem
institute w Radworju
w Sakskej

absolwěrujo studij
na Pedagogiskej wušej
šuli w Pódstupimje

žěła ako ceptařka we wšakich šulach,
mjazy drugim w zakładnyma šuloma
w Brjazynje a Dešnje

1983 pšinosujo we wjelikej měrje k tomu,
až załožyjo se Domowniski muzej w Dešnje

1992–2007
jo pšedsedařka Spěchowańskego
towaristwa dešańskego Domowni-
skego muzeja (wót 2007 cesna
pšedsedařka)

1996
wujžo wót njeje zestajona
zběrka basnjow „Šwice ptaški –
šwicym ja“

1997 dostanjo
Myto Domowniny

12. 08. 2022
zemrějo w Chóšebuzu

2000 wudajo publikaciju „Wjacornješe stawanje.
Dolnoserbske basni slědnych 50 lět“

Naše grajki

Pupce gronje Milenka.
Zelena jo kóšulka.
Milenka rad rejujo,
kóšulka *woblétujo*.

Jaden, dwa, tsi, styri, pész,
coš ty jaderno balo mész?
Z balom rada graju ja,
by ty ze mnu grajkała?

Traktor jéžo tuk tuk tuk
do Nowakojc dwóra.
Wózyk za nim ruk ruk ruk
z kulkami *se póra*.

Zeleznica wózata
wózy luži do mészta.
Malsnje swóje *kólasa*
na *kólejach wobraša*.

Zegerik mój derje źo.
Słyšyšo, kak tikoco?
Majka pšaša, wjelich jo.
Ja pak weto njewěm to.

Gaž su grajki na boku,
zescynjane w kaščiku,
z barwikami móluju
je na cystu papjeru.

Erika Janowa

SŁOWNICK

kólaso – Rad; **kólej** – Gleis; **póraš se** – kommen;
woblétowaš – umherfliegen; **wobrašaš** – drehen;
zeleznica wózata – Eisenbahn mit Waggonen;
zescynjany – zusammengepackt

Žycenje maŕeje pšezpołdnice

(2. žěl)

Mała pšezpołdnica Połudnjeńka se wjelgin wjaseli. Skóro ma wóna narodny žeń a bužo 213 lět. A to nejlěpše: Pšipadnje jo wóna zgóniła, až jeje šota Smaga co jej k narodnemu dnju domacne zwěrje dariś. Južo pšecejjo se Połudnjeńka domacne zwěrje žycyła, to jo jeje nejwětše žycenje! Ale kótare zwěrje drje dostanjo? Kócku, psyka, karnikla? Och, wóna se písamem *rozpuknjo narskości* dla! Skóncnje pšízo ten dłujko wócakany žeń. Połudnjeńka wita styri pšijašelki a dweju pšijašelowu. To su lutkowe žowčo Malinka, błošańska chódotka Cybulka, dešćowa sonina Chrapka, żowka wużowego krala Zelena, wódný gólc Moric – ten „Mokšy Moric“ – a wěcha Wylem – ten „Słomjany Wylem“.

Połudnjeńka swěši ze swójjimi góscimi na *swětlinje* pšed žołym bydleńskim wózom pšezpołdnice Smagi. Nejpjerwej dostanu wšykne *makowy mazańc* a słynicowu limonadu.

Pótom su dary na rěže. Ow, wjelgin rědne a wjelgin zajmne dariki dostanjo Połudnjeńka wót wšykných! Młoge su samo magiske. Co dokradnje Połudnjeńka wót swójjich góscí dostanjo, njamóžomy how wšykno nalicyś.

Snaž mašo wy sami ideje, kake magiske abo njemagiske wěcy by mógała mała pšezpołdnica k narodnemu dnju dostaś?

„Mějšo wšykne cele luby žěk, to su wjelice dary!“, wužekuju se Połudnjeńka. A něnto jo hyšći šota Smaga na rěže a Połudnjeńce něco dari. Wóna stajijo kórb z *pówěkom* pšed nju. „Wšykno dobre k narodnemu dnju!“, groni šota a wótcynijo *pówěko*. Běła kokoš wuskócyjo z kórba a leši do rukowu małeje pšezpołdnice. „Oj! Dostanjom kokoš – to jo napšawdu pšechwatanje“, groni Połudnjeńka. Błošańska chódotka Cybulka, ekspertka za magiske *stwórbicki*, glěda na tu kokoš a měni: „Ty bužoš hyšći wěcej *pšechwatana*, Połudnjeńka. To njejo žedna wšedna kokoš!“ Połudnjeńka *wuwalujo wócy*. „Kak zajmne! Na kaki part jo ta kokoš njewšedna?“ Šota Smaga se smjčkoco. „Jano *wódnjo* ma wóna póstawu kokošy. W nocy ma wóna swóju *wěrnú* póstawu! Ale njetrjebaš až do nocy cakaš.“

Teke *wódnjo* móžo wóna nakrotko swóju *wěrnú* póstawu mės: Gaž dostanjo

z *mlokom jagly* k jěži abo gaž ju *łakosciš* pód lěwym *kšídłom*. „Och zajmne! To cu ja ned wuproběrowaš!“, woła Połudnjeńka. Wóna wótstajijo kokoš a ju *łakosci* pód lěwym *kšídłom*. Ned wiži

SŁOWNICK

gusle – Geige; **juskaš** – jubeln; **kšídto** – Flügel; **lico** – Wange; **łakosciš** – kitzeln; **makowy mazańc** – Mohnkuchen; **narskosć** – Neugier; **pówěko** – Deckel; **pšechwatany** – überrascht; **rozpuknuš se** – platzen; **stwórbicka** – Geschöpf; **swětłina** – Lichtung; **šariš se** – spuken; **wěcha** – Vogelscheuche; **wěrný** – wahr; **wódnjo** – tagsüber; **wótlizaš** – ablecken; **wuwalowaš wócy** – große Augen machen; **zapałonošć** – Begeisterung; **z mlokom jagly** – Hirsebrei

kuždy, až tam njesejži kokoš, ale ... Plon! „Mój cas, to jo plon!“, woła Połudnjeńka połna *zapałonošći*. „Plonowka“, korigěrujo šota Smaga.

Mała plonowka leši na ramje Połudnjeńki a *wótlizo* jeje *lico*. Połudnjeńka se smjejo a *juska*. „Taka luba plonowka! Wutšobny žěk, šota Smaga!“ „Kak což ju pomjeniš?“, pšaša stara pšezpołdnica. „Parlicka! Mója plonowka Parlicka, to se mě spódoła!“, groni Połudnjeńka. Jo pšewšo glucna ze swójim domacnym zwěrješim.

Něnto zagrajo Słomjany Wylem na *guslach*, a wšykne luštnje rejuju a swěše do póznego wjacora. „To jo doněnta mój nejřědnejšy narodny žėń!“; jo Połudnjeńka se wěsta. Wjaseli se južo na to, pšiducy žėń z Parlicku (w póstawje běžeje kokošy) na ramjenju na pólach se *šariš*. To zawěšće njebužo wóstudne!

FELIKS a FLORIAN

Zagronitosć abo wjasele

Na kólasowańskem wulěse w lěsojskich prozrinach ...

To jo tak góruco!

Žo jo problem? Šim malsnjej teptaš, šym wěcej wěťš chćoži!

STOOOPPP!!!!

Cogodla?

Sy złotak namakať?

Ně ...

... za to pak tłuŝty crjop!

Wuťšobnu gratulaciju!!!
Ale ... co z nim čoš?

Njewěš docetego, kak tšašny taki crjop jo, gaž słyńco na njen smali? W bėgu minutow móžo se ceľa góla zapališ.

Se wě, to wěm. A kak něnto dalej?

Bóžko njmam nic k zapakowanju - wzejom jen sobu do pśidućeje jsy a chyšjom jen pšec do wótpadankow.

Ooch, to smej zasej tak pómaťem - to ga wjasele njecyni.

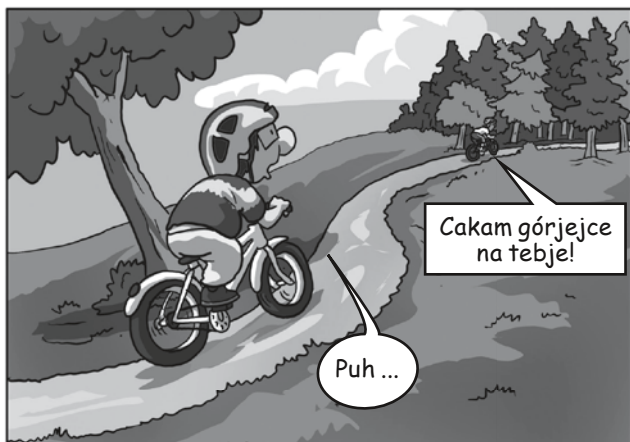
Zagronitosć jo waž-njejša nježli wjasele.

Na pšiduej turje, dva dnja pózdzej.

Puh, žinsa ga jo hyšči górucej! Feliks, co maš pópšawem w twójom nakšebjatniku?

Něco wažnego!

Hej, pómaťcej!
To jo wulět, žedno wuběžowanje!

Čakam górzejce na tebj!

Puh ...

Co jo? Cogodla sy mě wuběžnuť? A co tam z teju woblewnicu stojš ako domownik w šulskej zagrože?

Ceto jadnorje. Dokulaž som tak a tak malsnjejšy, jědu dopředka a wulejom wódu na crjopy, kótarež namakajom pši droze. Tak žarimej cas. Clewer, abo?

Žeden. Ale how stoj suche muchoradło, togo jo mě luto byťo. A zbytk wódy jo w mójom nakšebjatniku wuběžła.

Jo, mudrje. A wjele crjopow sy južo namakal?

To njeklincy tak mudrje.

kóńc

O

Zapiš w kuždem
słowje felujucy pismik!

Trage in jedem Wort den fehlenden Buchstaben ein!

jaz _ r

l _ d

lěš _ jske
pr _ zniny

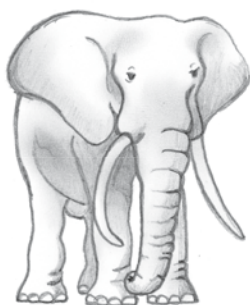
k _ fer

w _ gnišč _

Kótare słowa hyšći znajoš, w kótarychž jo o ?

zwěřjěta w zwěřjeńcu (1. žěl)

elefant

cebra

law

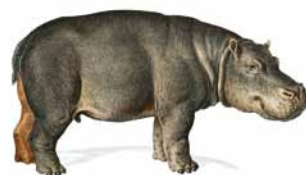

nałpa

wódný kón

kamel

pas

Musym se nowy pas (A.) wustajis daś.

postowa kórtka

Póscelom sí postowu kórtku (A.) z Roma (G.).

rezerwěrowaś

Musymy tikety rezerwěrowaś.

lět

Lět jo był dłujki a napinajucy.

wótjės

Musymy zeger 10.00 (žaseśich dopołdnja) wótjės.

kofer

Twój kofer jo wjelgin śěžki.

die Postkarte

Ich schicke dir eine Postkarte aus Rom.

der Pass

Ich muss mir einen neuen Pass ausstellen lassen.

der Flug

Der Flug war lang und anstrengend.

reservieren

Wir müssen die Tickets reservieren.

der Koffer

Dein Koffer ist sehr schwer.

abreisen

Wir müssen um 10.00 Uhr abreisen.

Gódarna słyńca

Ako som pla póla z kwiśecymi słyńcami mimo jět, som pšemyślowať, kak wjele packow taka jedna řednučka słyńca móžo měš ... Som musať pak hyšći někotare tyženje cakaš, nježli až su kwětki wobkwitli a wšyknje packi su se skóncnje pokazali. Pótom som mógať južo na swójo pšaśanje wótegrono namakaš. Co se myślišo, kak wjele som jich licyť? Pšeměr krejza z packami jo wunjaś 17 cm. Packow jo było wokoto:

- a 500
- b 900
- c 1500

1

2

Fotowy kwis –

Nic wšytkno jo k žězi, což som how za Was wupytał. Wšytkno pak w pširože dosć cesto namakajomy. Wjele wjasela pši gódanju!

10

S šernjowe jagody

Himbeeren

Schlehenbeeren

W mahonija

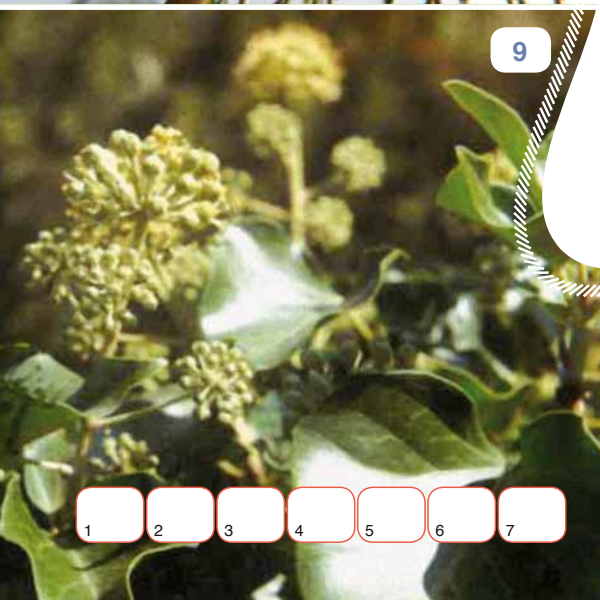
Kastanie

W chójcowa šyška

E kwiŝonki blušća

Heidelbeeren

I baz

9

1 2 3 4 5 6 7

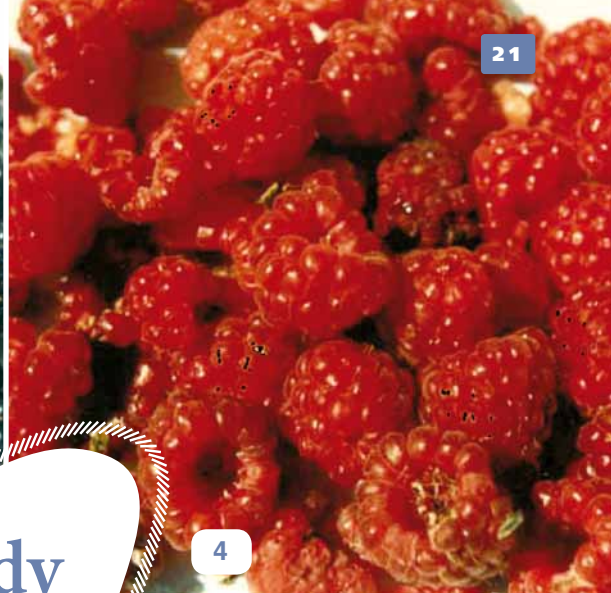

8

8 9 10

3

4

za psijašele psirody

Gaž serbske a nimske pomjenjenja wótpowědujucym fotam pšawje psirědujošo, dostanjošo z pomocu pismikow rozwězańske słowo: małe bruki, kótarymž kuždy gumnyškar gramujo!

Brombeeren

pucki

kastanija

Kiefernzapfen

Schachtelhalm

Efeublüten

šóć

Mahonie

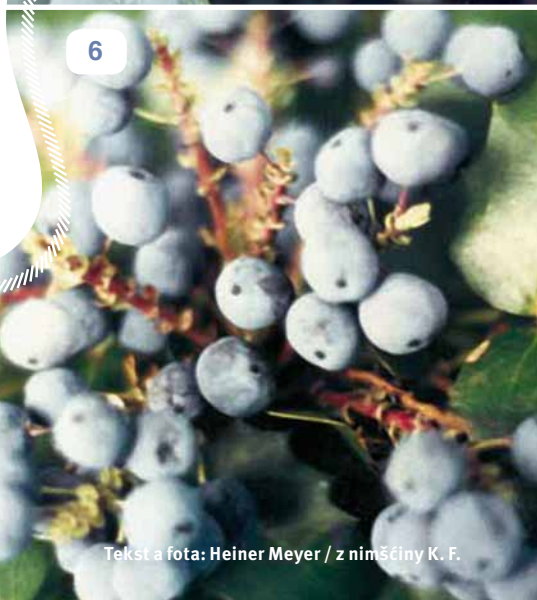
Holunder

maliny

carne jagody

5

6

7

Lutherowe město

Wittenberg:

Swětowe kulturne derbstwo nad Łobjom
a „protestantiski Rom“

Wittenberg jo *swětoznate* město, dokulaž how jo se w léše 1517 zachopiła reformacija. Iniciator teje reformacije jo był Martin Luther. Žinsa jo Wittenberg *pšerědna* parlicka nad Łobjom a jedno z nejcesěj woglědanych městow Nimskeje.

Krotkoinfo

Kraj: Saksko-Anhaltska
Wobydlarje: 45 000
Zdalonosć wót
Chóšebuza: 127 km

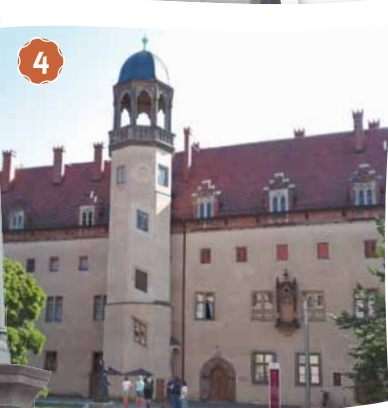
Martin Luther a Wittenberg

Martin Luther jo se naroził w léše 1483 w městašku Eisleben a w 16. stolěšu jo był mnich a teke profesor za teologiju na uniwersiše we Wittenbergu. Z casom jo wón był pšecej mjenjej spokojom ze stawom katolskeje cerkwje. Skócnnje, dnja 31. oktobra 1517, jo *pšibil* na wrota Grodoweje cerkwje we Wittenbergu 95 tezow, z kótarymiž jo kšěl změnu cerkwje *póstarcys*. To tšojenje markěrujo zachopjeńk reformacije cerkwje a mě „protestantska cerkwja“ *se spóčetnje wótwóžujo* rowno wót teje protestneje akcije.

Měsćańska cerkwja a „Cranachhöfe“

Měsćańska cerkwja stoj na centralnem naměsće Wittenberga (foto 1), wósřejž starego

města. Wóna jo symbol Wittenberga: How jo *prjatkował* Martin Luther pšed a teke pó zachopjeńku reformacije, a měsćańska cerkwja jo była teke předna cerkwja, žož luže su mó-gali na protestantske prjatkowanja słučas. Dla togo se groni, až jo wóna ta „masérna cerkwja reformacije“. Pšed cerkwju stojtej dwa wažnej pomnika: jaden pomnik Martina Luthera (foto 2) a jaden pomnik za Philippa Melanchtona. Melanchton jo był teke profesor we Wittenbergu a nejwažnejšy pódpě-rař a pšijašel Martina Luthera na zachopjeńku reformacije. Rowno napšešiwu měsćańskej cerkwi stojtej „Cranachhöfe“: Doma, žož jo w swójom wittenbergskem casu bydlil znaty mólař Lucas Cranach. How su byli jogo

želańnje, a žinsa su how dalej wumělske galeryje a jaden hotel. Lucas Cranach jo był teke pódpěrař reformacije Luthera, a te znate portreje Luthera z togo casa njejo nichten drugi namólował ako rowno Cranach.

Grodowa cerkwja

Něži 500 metrow daloko wót Měšćańskej cerkwje stoj Grodowa cerkwja. How se namakaju wrota, žož jo Martin Luther w lěše 1517 pšibił swóje teze (foto 3). Se wě, až to wěcej njesu te originalne wrota. Žinsa su to *měžane* wrota, na kótarychž jo 95 tezow zagrawěrowane. Před tymi wrotami stoje pšecej wjelike kupki turistow z celego swěta. Grodowa cerkwja markěrujo ten pódwjacorny kóńc

starego města. Rowno napšešiwu cerkwi se namakajo turistiska informacija.

Dom Luthera a dom Melanchtona

Na pódzajtšnem kóńcu starego města jo wjeliki dom Luthera: How jo bydlił Luther wót lěta 1524 až do swójeje *smjerši*, a how su se w casu jogo žywjjenja wótměli wažne rozgrona k reformaciji. Žinsa jo how Lutherowy muzeum (foto 4). Wizeš jo pśedewšym originalna *kuta* Martina Luthera a rum, žož su se wótměwali znate rozgrona k reformaciji. Jano pór metrow dalej stoj teke něgajšny bydleński dom Philippa Melanchtona; teke ten jo žinsa mały muzej, žož móžoš wizeš, kake jo było žywjjenje w 16. stolěšu.

Asisi-panorama

Njedaloko Lutherowego a Melanchtonowego doma jo Asisi-panorama, wjelika 360°-projekcija, kótaraž jo se pši góžbje 500tego jubileja reformacije w lěše 2017 *wuswěšila*. W Asisi-panoramje (foto 5) móžoš Wittenberg w lěše 1517 dožywiš. To jo *wjelicka*, kulowata panorama, *pšewózona* wót *zukunft* z něgajšnego casa. Rownocasnje se wulicuju tšojenja, kak jo k reformaciji pšišło. Chtož co toš tu modernu wumělsku twórbu wizeš, by dejał *chwataš*: Asisi-panorama se pokažo hyšći až do lěta 2024, pótom se zasej *wóttwarijo*!

SŁOWNICK

chwataš – sich beeilen; **kulturne derbstwo** – Kulturerbe; **kuta** – Kutte; **łobjo** – Elbe; **měžany** – aus Buntmetall; **póstarcyš** – anstoßen; **prjatkowaš** – predigen; **pšerědny** – überaus schön; **pšewóžiš** – begleiten; **pšibiš** – anschlagen; **smjerš** – Tod; **spóčetnje** – urspränglich; **swětoznaty** – weltbekannt; **wjelicki** – riesig; **wóttwaris** – abbauen; **wótwóžowaš se** – sich abteilen; **wuswěšiš** – einweihen; **zдалonosc** – Entfernung; **zuk** – Ton

Acory

kupy, žož
wjedro nastawa

wobydlarje: 236 657
głowne město: Ponta Delgada
(na kupje São Miguel)
rěc: portugiščina
płonina: 2346 km²

Acorysu portugiziske kupy wesrjež Atlantika. Žewješ małych kupow laży wušej 1000 km daloko wót *kontinenta*. Wósebności su krajina, *njedotykjnona pšíroda*, jednorazne zwěrjeta a rostliny, rowno tak ako spódobna klima. Kupy su nastali z wulkanow, což jo wuformowało teke žinsajšnu krajinu.

Nejwětša kupa jo São Miguel, kótarež groni se teke „zeleńa kupa“. Tam bydli samo połojca wšykných wobydlarjow Acorow. Jeje pomjenjenje pšížo wót dweju wjelikeju jazorowu, kótarež *se šemritej* w zelenej a módrej barwje (foše 1 a 2). Wónej stej nastatej z dweju kraterowu wulkana*, kótarež stej se z *ca-som wótsunutej*.

Dalšna wósebność na kupje jo městno Furnas, dokulaž tam jo wjele wósebnošćow:

Dajo wěcej ako 20 górucych *žrědłow* mineralneje wódy a samo teke gey-siry*. Wóni nastawaju pšez aktiwność wulkanow dłymoko w zemi. To se pokazujo pšedewšym tam, žož zemja *se pari* (foto 3) a žož w žěrach wari se wóda. Takim žrědłam groni se „Caldeiras“.

Mimo toho woglědanja gódny jo wjeliki park „Terra Nostra“ z wjelgin wósebnymi rostlinami, na pšíklad magnolijami abo hibiskusami. W parku namakajo se teke termalna kupańnja „Poca da Donna Beija“, w kótarež móžoš wjelgin derje relaxowaś. Chtož co lubjej w pšírože plěwaś, móžo

pširodnje nastane plěwańske basenki wu-
żywaś. Pó tom pórucujo se drogowanje wo-
koło jazora „Lagoa das Furnas“. Na kóńcu
trjebaš zawěšće něco k jěži. Wobydlarje
mógu, se wě, něco dobrego póbitowaś! Ja-
zor jo nastał teke z kratera wulkana a pódlá
laže hyšći góruce žřědła. Togodla zemja jo
tak góruca, až móžoš něco w zemi wariś.
Luže zmakaju se na piknik a pšigótuju *změ-
šane* z měsom, kulkami a zeleninu. Ten wje-
liki gjarnc pšizo do zemje a jěza wari se pó
něži šesć góžinach (foto 4).

Teke druge kupje maju swójski charakter. Na
kupje Pico namakajo se nejwětša góra
w Portugiziskej (tegdejšy wulkan), kótaraž
jo 2351 metrow wusoka. Na dalšnej, mjeńšej
kupje, jo cynił nadejžař Christoph Colum-
bus w lěše 1493 pšestawku, aby wódu

a prowiant zběrał. Kupje São Jorge groni se
teke „kupa plonow“, dokulaž tam rosćo
wjele plonowych bomow.

Eksistěrujo 70 rostlinow, kótarež dajo jano
na kupach Acory. Typiski su pak hortensije
(foto 5). Wóni su pšišli z Azije. Wušej togo
móžoš wjelgin derje *wjelryby* a delfiny wob-
glědowaś a w mórju se *blumbaju a kale*
wšake ryby.

Jadnorazny jo teke klima. Pšez *Golfowe*
tšuženje jo wjedro cete lěto dobre. Tempe-
ratury su pšecej *milne*, ale weto móžoš
wšykne lětne case na jadnom dnju dożywiś.
Nad Acorami twóri se pšecej *cona wusoke-
go šišća* pšez *wětšy a pówětšowu masu* nad
Atlantikom. Cona šěgnjo pón malsnje do
Europy a nad kupami stýńco pšewóstajijo
městno deščoju. W górach wisy cesto *kurja-
wa*, ale nad *pšibrjogom* swěši stýńco. Wjel-
gin zajmne zjawy na krađu wósebnych Aco-
rach!

* krater wulkana: *forma pówjercha* wulkaniskego pó-
chada, kótaraž wuglěda ako *kóšet*

* geysir: góruce žřědło, kenž w regularnych abo njere-
gularnych *wóstawkach wustarkujo* wódu ako fontejnu

SŁOWNICK

Acory – Azoren; **blumbaju se a kale** – tummeln sich; **cona wusokego šišća** – Hochdruckgebiet; **forma pówjercha** – Oberflächenform; **Golfowe tšuženje** – Golfstrom; **kontinent** – Festland; **kóšet** – Kessel; **kurjawa** – Nebel; **milny** – mild; **nastawaś** – entstehen; **njedotyknjona pširoda** – unberührte Natur; **pariś se** – dampfen; **pówětšowa masa** – Luftmasse; **pšibrjog** – Küste; **šemriś se** – schimmern; **wětš** – Wind; **wjelryba** – Wal; **wóstawk** – Abstand; **wótsunuś se** – abrutschen; **wustarkowaś** – ausstoßen; **zjaw** – Erscheinung; **změšane** – Eintopf; **žřědło** – Quelle

Kokulkowaś w lichem casu

Wóstużijoš se w proznych a coš nowy hobby wopytaš? Snaž by kokulkowanje něčo za tebe było!

Wjele wót was znajo doma gótowane štrumpice a šale starkeje, ale kokulkowanje njejo něčo jano za starše luže, ale teke za žiši! Stowje: kokulkowaś abo žaś sy zawěšće južo wjele razow słyšať/a. Pši žašu wużywatej se dwě glě, pši kokulkowanju pak jano jedna. Toš ta kokulkowańska gľa ma napšešiwu *gladkim* žašowym gľam na *špicy* jednu kokulku.

Za kokulkowanje trjebaš jano kokulkowańsku gľu a *waľmu* a južo móžoš zachopiš!

Pši kokulkowanju nažětajoš z gľu a *waľmu woka/maše*, kenž se pótom ze sobu *zwězuju*. Dajo wjele wšakorakich wokow, na pšikťad jandnore prozne woka a *rědy wokow*.

Gaž maš něnto lušt kokulkowaś, how jo maľe *rozpokazanje* za zachopjeńkarjow:

Prozne
woka

Ty trjebaš:

1 kokulkowańsku gľu
1 waľmu

1. Ako předne musyš z waľmu *suk* ze *žergacom* cyniś (foto 1).
2. Do toš toho woka *štapijoš* něnto z kokulkowańskeju gľu, *wijoš* waľmu raz wokolo gľy (foto 2) a *šěgnjoš* ju pótom pšez woko. Gaž maš něnto dalšne woko, sy wšykno pšawje cyniť/a.
3. Něnto maš prozne woko a wóspjetujoš kšaceń 2 tak cesto ako coš (foto 3).

Rědy wokow

1. Ako zakład za to trjebaš rěd proznych wokow. Gaž maš rěd gótowy, musyš głu pšez pšedslědne woko štapiš (foto 1).
2. Něnto wijoš wałmu zasej raz wokoło gły a šěgnjoš ju pótom slědk pšez woko. Něnto maš dwě wócy na kokulkowańskej glě (foto 2).
3. Na kóncu wijoš wałmu wokoło gły a šěgnjoš ju pótom pšez wobej wócy. Toš ten kšac móžoš něnto z kuždym wokom wóspjetowaš (foto 3).
4. Gaž sy na kóncu rěda, gótujoš prozne woko, *wobrošijoš* rěd, tak až sy zasej napšawo a wóspjetujoš wšykne kšace.

1.

2.

3.

Na zachopjeńku kokulkowanja musyš wjelgin *sčerpny/a* byš, wjele razow jednotliwe kšace wóspjetowaš a teke wó pomoc pšosyš, na pšikład mamu abo starku. To se pak wupłašijo. Kokulkowanje gótujo wjasele!

Tip:

W interneše namakajoš hyšći wjele dalšnych rozpokazanow a pokazkow k wšakim wěcam, kótarež móžoš kokulkowaš, na pšikład małe gněšeńske zwěrjeta abo klucowe pšipowjesaki. Teke wideo z rozpokazowanim móžo zachopjeńkarjam wjelgin pomogaš!

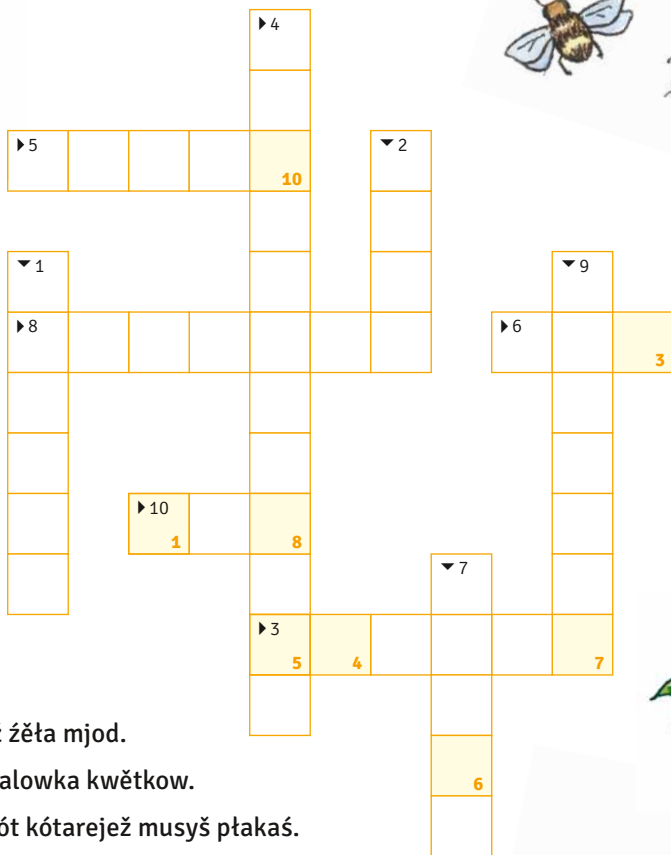
SŁOWNICK

gła – Nadel; **gladki** – glatt; **kokulka** – Haken; **kokulkowaš** – häkeln; **prozne woko** – Luftmasche; **rěd wokow** – Kettenmasche; **rozpokazanje** – Anleitung; **sčerpny** – geduldig; **suk** – Knoten; **šěgnuš** – ziehen; **špica** – Spitze; **štapiš** – stechen; **štrumpica** – Socke; **wałma** – Wolle; **wiš** – wickeln; **wobrošiš** – umdrehen; **woko/maša** – Masche; **žaš** – stricken; **zwězowaš** – verbinden; **žer-gac** – Schlaufe

Gódańka

Lěšojska kšícawka

- 1) Insekt, kenž žěta mjod.
- 2) Płaši ako kralowka kwětkow.
- 3) Zelenina, wót kótarejež musyš ptačas.
- 4) Powěšćowca póstawa – wóna wobgrozujow luži, kótarež pođnja na pólu žětajow.
- 5) Móžoš je na móřskem pšibrjogu zběraš.
- 6) Chłodna słodkosć, cesto we wafli.
- 7) Nic mokšy, ale ...
- 8) Žotty, kisały płod.
- 9) Woblubowane balowe graše.
- 10) Nic nutš, ale ...

1	Ó	3	4	5	6	7	8	J	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Prozňiny na písbrjogu

Ty trjebaš:

1 kóstkú
2-3 kamuški

**Chto co tu rědnu mušlu měš?
To móžo ten, ako jo nejmalsnej-
šy! Pótakem: na městna, góto-
we, start! Pši grašu licéo
serbski!**

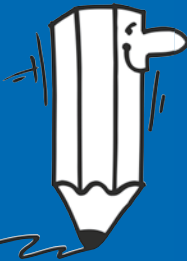
Regule

- Nejmłodšy/a grajař/ka zachopijo graše.
- Dobydnjo wósoba, kótaraž ako přědna dojšpijo cil.
- Wóznam wobrazow na pólach:

 = což malsnje mjate-
lika dogóniš, pšez
to móžoš hyšći raz
kóstkowaš,

 = kraba jo ší do nogi
šćipnuła, pšez to
musyš jednu rundu
cakaš.

Cytarje pišu

Wšyknje dobre wěcy su tši: Majski bom, nowa tofla pši zachože a Witaj-špa w „Horše móžnosćow“ we Wětošowje.

Z wjaselim smy rejowali 27. apryla, ze wšyknymi žišimi, staršejšymi, starymi staršejšymi kaž teke pšepšosonymi góscimi do maja. Drugi raz smy wupyšnili a stajili majski bom. Žiši Witajprojekta su se woblakli serbsku drastwu a su wuwitali wšykných góscí ze swójim dwójorěcny majskej spiwom a „Anne-Marie-Polku“. Pši tykańcowem bazarje a stojnicy z pišim jo było za šelne derjeměše starane. Žiši a teke dorosćone su mógali pši wšakich stacijach sobu cyniš, na pšikład pši karowanju žabow a zabijanju kokota. Špos a wugronjenje žekownosći pši zgromadnem swěšenju stej stojajej na přednem městnje, dokulaž toš ten swěžen jo měł hyšći dwě dalšnej gózbje.

Smy wuswěšili teke našu nowu zachodnu toflu a smy wótwórili Witaj-špu pód gołym njebjom (Freiluftzimmer). Až do wótwórjenja togo rědnem městna w zelenem jo była dlujka droga.

Wjele pšosbow wó spěchowanje jo se stajilo, nježli až jo se mógało z wugótowanim w nazymskich proznanach 2022 zachopiš. Zgromadnje z hortowymi žišimi jo se wobnowila šera betonowa scěna na terenje šule. Wóna jo pisana a witamy na njej teke w serbskej rěcy. W nowembrje jo wumělc Sven Barnickel zgótował na městnje něži šesć metrov dlujkego drjewjanego wužowego krala, kenž służy žišam ako ławka. Kuždy žen su mógali žiši a familije wižeš, kak wuž ceslina pó ceslinje se tšuga. Z tym jo se předna faza wugótowanja w léše 2022 ze wšyknymi wjelikimi projektowymi žělami zakončyla.

Zachopjeńk lěta 2023 jo šlo hyšći wó wugłaženje (Feinschliff) želow. W jatšownych proznanach jo se městno wurědnilo z rostlinami. Serbske powěšćowe figury su dejali dostaš regionalny pósěg, toš su se tšojeńka z blišeje wokoliny nazběrali, napisali a na tofle spórali. Małe wumělce horta su pšigótowali k wšyknym sedym powěšćam kreslanki, kótarež su swójo městno w powěšćowej galeriji namakali. Gótowa Witaj-špa pód gołym njebjom pšepšosuju něnto wšykných k cytanju a powědanju. Jo to městno pšebywanja, kótarež móžo se w šuli a horše wšedny žen wužywaš.

Toš te projekty a swětosne zarědowanje su byli jano pšez pódperu wjele angažerowaných luži a financelne spěchowanje móžne. Wšyknym pódperarjam se wušobnje wužekujomy!

Waš „Hort móžnosćow“ Wětošow

Janko jo dostał WhatsApp- powěšć wót swojéje mamy: „Něnto ale malsnje pósćel mě selfi!“ Synašk jo był tšochu zažiwany, ale jo pósćel swojéje mamje selfi. Wótegrono jo písćito malsnje: „Žo jo twója mica??“

Pšístajeńske rozgrono: „Kak wjele cuzych rěcow znajošo?“ „Tši.“ „Kótare?“ „Engelšćinu, francojšćinu a češćinu.“ „Grońšo pšosym něčo w českej rěcy.“ „Dzień (cytaj: dzeń) dobry!“ „Ale to jo w pólskej rěcy...“ „No, pón znajom styri rěcy!“

„Kněz doktor, našu Žuzu jo štapita pcha (Floh)!“ „Jo to kócka abo pjas?“, pšaša se skótny gójc. „Insekt, kněz doktor, insekt!“

Mama pšaša se Hanza: „Sy wumyl wuśy?“ „Ně, hyšći styśym.“

„Jaden wót was musy glědaś, až jo wśytkno w pórědku w zwěrjeńcu a to pšez ćetu noc“, groni direktor coo swójim žetašerjam. Kněz Šejc jo se dobrowólnje pšizjawil. W nocy zazwónijo wulěkany na swójogo šefa: „Kněz direktor! Nopawy su wuběgnuli!“ „Kak jo se to mógało staś?“ „Njewěm, to jo był jano moment!“

ROZWĚZANJE

b. 6, 7

1. 1) a, 2) b, 3) b, 4) b, 5) c, 6) a
3. Badelatschen – kupańske šaputki, Sonnencreme – stýńcna krema, Sonnenbrille – stýńcna bryla, Badeanzug – kupański woblak, Hut – kłobyk, Handtuch – hantwal

b. 19

c) 1500

b. 20, 21

1 Heidelbeeren – carne jagody L / 2 Holunder – baz 1 / 3 Brombeeren – šernjowe jagody S / 4 Himbeeren – maliny T / 5 Schlehenbeeren – pucki O / 6 Mahonie – mahonija W / 7 Kastanie – kastanija A / 8 Kiefernzapfen – chójcowa šyška W / 9 Efeublüten – kwišonki bluśća E / 10 Schachtelhalm – chóšć Š, rozwězanie: LISTOWA WEŚ

b. 28

1. pćotka, 2. roža, 3. cybula, 4. pšezpołdnica, 5. muśle, 6. lod, 7. suchy, 8. citrona, 9. kopańca, 10. wen

To jo nje- wěrjobne! – Luźe z teje wusokosći wuglědaju ako mate mrojki!

To su mrojki! My njejsmy hyšći startowali.

Wudawar:
Domowina z. t. –
Rěcny centrum WITAJ
Póstowe naměsto / Postplatz 2
02625 Budyšin / Bautzen
tel.: (0 35 91) 55 04 00

Redakcija „Płomje“:
Katarzyna Fidekowa
(zagronita redaktorka)
tel.: (0 355) 48 57 64 49
e-mail: plomje@witaj.domowina.de

Vertriebskennzeichen:
Z B 10553 E

Nakładnistwo:
Ludowe nakładnistwo Domowina /
Domowina-Verlag GmbH
Sukelnska droga /
Tuchmacherstr. 27
02625 Budyšin / Bautzen
tel.: (0 35 91) 5 77-24 2

Wugótowanje:
Béatrice Giebelhäuser

Domowina z. t. z Rěcny centrumom WITAJ spěchujo se wót Založby za serbski lud, kótaraž dostawa lětnje pódpěru z dankowych srědkow na zaklaže etatow, kenž su Nimski zwězkowy sejm, Krajny sejm Bramborska a Sakski krajny sejm wobzamknuli.

Šišć:
Wagner Digitaldruck
und Medien GmbH Nossen

Wašnja wuchadanja a plašizna:
„Płomje“ wuchada
11 razow wob lěto
Plašizna lětnego abonementa:
6,60 €
Plašizna za jadnotliwe wudaše:
0,70 €

Skazanki / Rozšyrjenje:
Ludowe nakładnistwo Domowina /
Domowina-Verlag GmbH
Sukelnska droga / Tuchmacherstr. 27
02625 Budyšin / Bautzen
tel.: (0 35 91) 5 77-26 3
e-mail: vertrieb@domowina-verlag.de

Redakciski kóńc: dwa tyženja
do wuchadanja casopisa

ISSN 0136-2594

Z luštom a lubošću

– ZA TO SERBSKE –

Chto ja som

Mě se groni **Lara Pundrichojc**. Som 18 lět stara a bydlim južo pšecej w Chóšebuzu. Wót pětogo do dwanastego lětnika som była wuknica na Dolnoserskemu gymnaziumje. Lěto-sa som abituru zložyla. W mójom lichem casu rejum w Piccolo-žiwadle, což jo mój nejlubšy hobby. Lubujom teke mólowaš, cy-taš a wariš. Z wjelikeju zagórjetosću drogum a wopóznawam druge kraje.

Ja a dolnoserska rěc

Prědny raz som słyšała serbsku rěc akle na DSG – to jo było kompletnje nowe za mnjo, ale som namakała malsnje spódobanje na serbskej wucbje a wjasela pši wuknjenju rěcy. Lěcrownož som była cesto w Błotach, njej-som wěžeła wjele wó serbskej mjeńšynje, tradicijach a nałogach. To jo se změniło, dokulaž na Dolnoserskemu gymnaziumje som měła móžnosć, nałogi ako zapust abo kokot sobu dožywiš. Dopomnejom se hyšći, kak fasciněrowana som była, ako som namakała móju přědnu škórbinu pši kokoše (škórbinu wót gjarnca pši tradiciji zabijanja kokota). W bėgu casa jo se wuwiła pla mnjo wusćejša

zwězanosć k serbskemu. Pšicyna za to jo wósebne, až som se wobžěliła na wucbje serbsčiny. Njejsom se mógała pšedstajiš, kak to bužo, mimo rěcneho ruma w šuli. Togodla som kšěła něco namakaš, pši comž by mógała rěc teke pó zakonćenju šule dalej wužywaš. Tak som se rozsužiła artikele za Płomje pisaš. Přědny artikel som pisała w ramiku seminarnego kursa w šuli. Som měła pši tom tak wjele wjasela, až som zachopiła pisaš za žišecy casopis teke zwenka wucby. Ja se nažejam, až serbska rěc se dalej nałožujo a ja glědam pozitiwnje do pšichoda, dokulaž znajom wjele luži, kótarež su wjelgin an-gažěrowane a serbsku rěc a kulturu spěchuju.

Co mam hyšći přědk, co com na kuždy pad hyšći dojspiš

Pó abiturje com rada za někotare mjasece do wukraja hyš a tam dobrowólnu socialnu službu cyniš, nejlubjej w Italskej abo Špańskej. Pón mój plan jo, až studěrum w Barlinju wuceński amt za zakładnu šulu, dokulaž mam pšecej špos pši wobchaže ze žišimi.